

STUDENTEN WEEKBLAD

6de JAARGANG.
N°. 21.

REDACTEUREN: D. A. DE FREMERY, N. G. KAM,
H. F. KARSTEN, D. M. G. KOCH, J. L. A. LEDEBOER,
M. J. GRANPRÉ MOLIÈRE, J. H. TELJERS.

DONDERDAG
17 MAART 1904

Dit blad verschijnt Donderdags, behalve in de vacantiën. De abonnementsprijs is f 3,50, bij vooruitbetaling f 3,— per jaar. De jaargang loopt van 1 October tot 30 September. De prijs der advertentiën is 10 cents per regel.

J. WALTMAN JR.
UITGEVER • DELFT

Inzendingen die Dinsdagmiddag 12 uur niet aan het redactie-adres zijn bezorgd, kunnen niet meer in het eerstkomend nummer worden opgenomen. Het adres voor redactie en administratie is: Binnenwatersloot 33.

Eerstvolgende REDACTIE-VERGADERING ten huize van den heer J. L. A. LEDEBOER, Oude Delft 23, Dinsdag 22 Maart a. s. te 4 ure.

Een en ander over Frankrijk.

Het mag als algemeen bekend worden verondersteld dat Frankrijk op het oogenblik een zeer ernstige crisis doormaakt, op geestes-gebied. Dit is trouwens vrijwel in alle landen min of meer het geval maar het sterkst komt dit verschijnsel wel in Frankrijk tot uiting. De scheiding tusschen clerikaal en anti-clerikaal is daar door verschillende redenen buitengewoon scherp geworden. Hiervan moet de schuld waarschijnlijk voor een groot deel worden geweten aan de Kerk van Rome, die door haar conservatisme alle vooruitstrevenden tegen zich in 't harnas heeft weten te jagen en zodoende oorzaak is geworden dat de vooruitstrevende richting een anti-kerkelijke kleur heeft aangenomen en men op het oogenblik vaak geneigd is, vooruitstrevend (regeringsgezind) met ongeloovig, conservatief met geloovig te verzeelvigen. Dit kan niet anders dan verkeerd werken. Er wordt een zeer onzuivere toestand door in het leven geroepen; zoo zullen b.v. vele geloovigen, meenende, dat vooruitstrevendheid een bedreiging van het geloof bevat, zich hierdoor laten beïnvloeden, en een conservatieve politiek steunen. Aan de andere zijde wordt door deze verwarring van twee verschillende begrippen, de vooruitstrevende regeringsmeerderheid tot daden gedreven, die op het eerste gezicht verre van liberaal schijnen, zooals b.v. het verbieden aan eene zekere categorie van personen om onderwijs te geven. Hiertoe zou men natuurlijk niet zijn gekomen indien bedoelde categorie van personen zich had bepaald tot het geven van onderwijs op godsdienstigen grondslag, in stede van onder godsdienstige vermomming een politieke propaganda te voeren tegen de tegenwoordige Staatsinrichting.

Uit hetgeen wij op het oogenblik in Frankrijk zien gebeuren vallen m. i. twee merkwaardige conclusies te trekken.

1e. Dat de Kerk het nu niet altijd even nauw neemt met de eerbied voor het van God gezonden gezag, een gevolgtrekking die ook „Het Volk” hieruit steeds met blijkbaar genoegen maakt. Maar

2e komt het mij voor dat de verdraagzaamheid en liberaliteit tegenover andere opvattingen bij de radicale meerderheid ook vrij ver te zoeken valt. Dat men andere richtingen vrij laat te leeraren, zoolang men voor de Staatsorde geen gevaar vreest wil ik wel gelooven; het komt er op aan te toonen hoe men zich stelt tegenover opvattingen waarvan men overtuigd is, dat zij schadelijk kunnen en zullen werken. En dan vraag ik mij af: staat ten deze de radicale Fransche regering op vooruitstrevender standpunt waar zij de leden van congregaties van het onderwijs uitsluit, dan de Nederlandsche waar zij een leeraar ontslaat, omdat zij zijn lesgeven in strijd acht met het landsbelang?

Nu meene men niet, dat ik deze daad goedkeur, integendeel, maar mij komt toch merkwaardig voor, eene radicale regering in eene naburige Staat te zien vervallen in eene fout, groote overeenkomst vertoonende met die, welke men ten onzent de regering verwijt als in strijd met de eerste beginselen van vrijheid.

Nu zijn voor bedoeld optreden van het Fransche bloc natuurlijk zeer wel redenen aan te voeren. Men kan overtuigd zijn geweest het landsbelang te dienen; men kan uit noodweer hebben gehandeld maar er is een aantasting der vrijheid gepleegd en wanneer men op bovenstaande

gronden de gedragslijn rechtvaardigt dan sanctionneert men daarmede ook de handelwijze van een regeering die b.v. de sociaal-democratie bezwaren in den weg legt (tenzij men aanneme, dat bestrijding der sociaal-democratie steeds te kwader trouw zou zijn). Toch meen ik dat de meeste vooruitstrevenden deze conclusie niet gaarne zouden aanvaarden.

Hetgeen men op het oogenblik in Frankrijk ziet gebeuren doet dan ook onwillekeurig de vraag bij mij rijzen of de vrijheid van overtuiging bij de ultra-vooruitstrevenden wel in veiliger hand berust dan bij de reactie-mannen en geeft mij de overtuiging dat men ten deze nog steeds het meest te verwachten heeft van de richting, die men zoo gaarne als veroordeeld voorstelt: van het liberalisme.

Het was oorspronkelijk niet mijne bedoeling hierover te spreken, maar de verleiding tot het maken van die opmerkingen was te groot; zij liggen trouwens m. i. ook voor de hand.

Maar wat wellicht minder algemeen bekend is, is wel de positie die het protestantisme op het oogenblik in Frankrijk inneemt. Toch is die nimmermate merkwaardig en eene eenigszins nadere beschouwing overwaard.

Vooraf eenige opmerkingen over de geschiedenis. Men zou eene fout begaan door te meenen dat Frankrijk door alle tijden heen overtuigd Katholiek is geweest. Integendeel reeds in het begin der 13e eeuw zien wij er reeds een sterke beweging in het Zuiden, die der Albigenzen, die slechts met groote moeite tot zwijgen werd gebracht.

De hervorming heeft wel-is-waar in Frankrijk volstrekt niet zoo sterk ingewerkt als in de Germaansche Staten maar wie de geschiedenis van de 16e eeuw nagaat vindt er toch 8 godsdienstoorlogen vermeld in Frankrijk (1562—1598.) Nu zijn godsdienstoorlogen over het algemeen wel ook aan andere dan godsdienstoorzaken toe te schrijven, maar het is duidelijk, dat men dien voortdurenden strijd niet als zoodanig zou vermelden indien er te dien tijde in Frankrijk niet eene sterke Hugenotenpartij had bestaan. De herroeping van het Edict van Nantes door Lodewijk XIV (1685) dreef het meest energieke deel van de protestanten uit het land (men denke aan de Fransche protestantsche kerken o. a. in Holland) en bracht zodoende aan de zaak van het protestantisme in Frankrijk een gevoeligen slag toe.

In de 18e eeuw werd opnieuw in Frankrijk een strijd tegen de kerk gevoerd, ditmaal meer in het algemeen tegen den godsdienst. Namen als Voltaire, Montesquieu, Diderot, d'Alembert zijn daar als zoovele getuigen van den ongodsdienstigen geest die in deze eeuw den boventoon voerde en die in de Fransche revolutie zoo sterk op den voorgrond treedt.

Zoo is er vrijwel door alle tijden heen in Frankrijk oppositie tegen Rome geweest, al heeft ook de overgrote meerderheid des volks steeds tot de Katholieke kerk behoord.

Op het oogenblik is in dezen strijd een nieuw element gemengd geworden, n.l. de politiek. Wij zagen reeds, dat de houding, door een groot deel der geestelijkheid aangenomen, vijandig is tegenover den tegenwoordigen regeringsvorm. Dit geldt niet voor de protestanten en deze worden dan ook door regeringsgezinden aangehaald als bewijs voor de stelling dat godsdienstig gevoel en eene vooruitstrevende politieke richting volstrekt niet onverenigbaar zijn.

In sommige plaatsen en streken waar de bevolking niet

Studiebelangen.

wist te kiezen en steeds heen en weer geslingerd werd tusschen behoefte aan godsdienst en afkeer van de politiek der geestelijkheid heeft dit ten gevolge gehad, dat honderden plotseling tot het protestantisme zijn overgegaan. Dit toch voldeed volkomen aan hunne godsdienstige behoeften zonder in strijd te komen met hunne innerlijke overtuiging op ander gebied. Uiterst belangwekkend zijn de mededeelingen over dit onderwerp, die wij vinden o. a. in het rapport van de Société Evangélique de France. Deze beweging is ook geheel in overeenstemming met de geschiedenis.

De wereld was in het begin der 16e eeuw rijp voor de hervorming door de ontevredenheid van velen over in de kerk ingeslopen gebreken. De pogingen tot verbetering, in vroeger tijden ondernomen, hadden den grond nog onvoldoende voorbereid gevonden en waren dientengevolge niet in staat geweest krachtig op te groeien. Men denke slechts aan de Albigenzen, aan Wickleff, aan Johannes Huss enz.

In de 16e eeuw zien wij de beweging, door Maarten Luther in 1517 begonnen, met groote snelheid zich over een groot deel van de christenwereld uitbreiden. Dit is niet het gevolg van een minder sterk worden van den godsdienstzin; integendeel, deze werd niet meer voldoende bevredigd door de afgedwaalde kerk, vandaar de algemeene ontevredenheid en het snelle om-zich-heen-grijpen van de nieuwe leer, die zoowel de grondbeginselen van den christelijken godsdienst hooghield als de Roomsche kerk, maar die niet verviel in vele fouten, die deze aankleefden.

Ongeveer dezelfde omstandigheden zijn op het oogenblik in Frankrijk aanwezig. Groote kringen der bevolking zijn op en top christelijk, maar kunnen zich niet vereenigen met de houding der Katholieke kerk. En dezelfde oorzaken laten ook hier niet na dezelfde gevolgen na zich te slepen.

In vele streken ten platte lande in Frankrijk weet men niet, dat er behalve het Roomsche geloof nog een ander niet-heidensch geloof bestaat (In onze zuidelijke provincien treft men dergelijke verlichte streken trouwens ook aan). Gebeurt het nu, dat in zoo eene omgeving een protestant komt wonen, dan zijn er meerdere voorbeelden, dat diens ideeën plotseling zoo snel om zich heen grijpen, dat de geheele streek als het ware en bloc tot het protestantisme overgaat. Talloos zijn de aanvragen aan genoemde „Société Evangélique” om predikanten te zenden naar streken, waar tot voor eenige weken niemand iets van eene kerk buiten de kerk van Rome afwist.

Teekenend is het, dat op het door en door Roomsche Corsica een gemeentebestuur als zoodanig zich tot den minister van eeredienst wendt met het verzoek naar die gemeente een predikant te zenden in plaats van zooals tot nu toe een pastoor. Teekenend voor den omvang der beweging is het ook, dat in een deel van centraal Frankrijk, waar tot voor vier jaar één protestantsch geestelijke werkzaam was er nu negen zijn, die allen meer werk hebben dan zij kunnen afdoen.

En wij zouden meerdere voorbeelden kunnen aanhalen, die er op wijzen dat een niet onaanzienlijk deel van de Fransche bevolking voor de hervormde begrippen rijp is.

Uit het feit dat het Fransche protestantisme aan de ééne zijde den christelijken godsdienst hoog houdt, aan de andere niet vijandig staat tegenover de politiek eener regeering, die door de meerderheid der vrijdenkers wordt gesteund, zou men er toe kunnen besluiten, dat het als het ware tusschen beide partijen een tusschenschakel vormt. En dan zou men kunnen vreezen, dat overgang van het katholiek tot het protestantsch geloof eene eerste stap zou zijn op den weg waar een tweede schrede zou beteekenen: verval in het ongeloof. Nu is het reeds dadelijk absurd te meenen dat het protestantsch geloof dichter bij het ongeloof zou staan dan het katholieke, maar bovendien wordt deze vrees weersproken door het feit, dat ook juist van de ongeloovigen meerderen zich tot het protestantisme hebben bekeerd.

Wat het einde zal zijn van dezen strijd laat zich niet voorspellen, maar het dunkt mij, dat de gebeurtenissen van het oogenblik zooals die vooral in Frankrijk sterk aan het licht komen, een grooten invloed zullen blijken te hebben op de geschiedenis van den toekomst en als zoodanig onze aandacht meer dan waard zijn.

Ts.

Met groote voldoening las ik in het vorige weekblad, dat de C. t. b. v. S. in principe besloten heeft voortaan aan haar handelingen publiciteit te geven, en hoe zij wil trachten, zich zóó te reorganiseeren, dat zij krachtiger en doeltreffender de belangen der studeerenden aan de P. S. zal kunnen behartigen. Over het behandelde wilde ik nog wel een paar opmerkingen maken.

Zeer terecht wees de voorzitter er op, dat de eenheid onder de ingeschrevenen ontbreekt en dat deze toch zoo noodig is, wil de commissie in staat zijn vruchtbaren arbeid te verrichten. Ik geloof dan ook, dat de uitbreiding van het begrip „Studiebelangen” zeer veel kan medewerken, hierin gunstige verandering te brengen; vooral ook de coöperatieve plannen van den voorzitter lijken mij zeer aantrekkelijk. De moeielijkheid echter blijft de verhouding van studiebelangen tot de vakvereeningen. Nu geloof ik niet, dat de voorzitter, bijzonder gelukkig was met zijn voorstellen tot regeling van deze verhouding. Hij wil de vakvereeningen tot afdelingen maken van de studievereeniging, maar de toetreding tot deze vakafdelingen ad libitum laten.

Zoodoende komen er studielede-niet-vakleden en studielede-wel-vakleden, terwijl altijd nog wel een — hopen wij zeer klein — aantal studenten ongeorganiseerd zal blijven. Nu zou het bestuur van de C. t. B. v. S. gevormd worden door de vertegenwoordigers der ingeschrevenen aan de P. S. in gemeenschap met gedelegeerden uit de vakbesturen. Hierdoor ontstaat een zeer gecompliceerde en niet geheel rechtvaardige vertegenwoordiging. Want volgens dit plan worden de studielede-niet-vakleden t. o. v. de studielede-wel-vakleden en de ongeorganiseerden achtergesteld. Want de eersten zijn evenals de ongeorganiseerden alleen in de commissie door de directe vertegenwoordigers der ingeschrevenen gerepresenteerd. En de vakafdelingsleden dubbel: 1° als ingeschrevenen en 2° als leden der vakafdelingen. Verder acht ik het voorstel de middelen dezer laatste uit de centrale kas voort te laten vloeien te ver doorgevoerde centralisatie, die bovendien moeilijk aan de bestaande verhoudingen zou zijn aan te passen en licht aanleiding geven tot veel wrijving en botsing. Zou het daarom niet beter zijn de vakvereeningen te laten blijven zooals ze zijn, met hun eigen inwendige organisatie en financiën en daarnaast een vereeniging „Studiebelangen” op te richten, waarvan de leden de C. t. B. v. S. kiezen? Een allereerste vereischte voor harmonische werking van studiebelangen en vakvereeningen zou dan natuurlijk zijn een nauwkeurige bepaling van ieders arbeidsveld, maar het komt mij voor, dat deze wel bij eenige onderlinge samenwerking tot stand zou kunnen gebracht worden. Een permanente voeling tusschen commissie en vakvereeningen zou ook wenschelijk zijn, maar een geheel opgaan der laatste in de groote vereeniging „Studiebelangen” geloof ik niet juist gezien. Doel moet zijn: eenheid in 't werken te waarborgen en toch te groote centralisatie te voorkomen. Wat de samenstelling der commissie betreft, hier lijkt mij de beste manier, dat deze aan de leden van „Studiebelangen” wordt opgedragen. Wij mogen toch eischen dat alle ingeschrevenen tot deze vereeniging toetreden; is dit geheel of nagenoeg 't geval dan zullen de financiële lasten van 't lidmaatschap zoo gering zijn, dat deze geen beletsel kunnen zijn. Degenen, die toch buiten de vereeniging blijven zijn dan wel te beschouwen als in deze quaestie geheel onverschilligen. Geeft men hun toch het stemrecht, dan is dat een onbillijkheid tegenover de leden en dan neemt men een prikkel tot aansluiting weg.

Met groote belangstelling wacht ik intusschen de vergadering af, waarop 't bestuur haar definitieve voorstellen zal indienen.

N. G. K.

SOCIALE AANGELEGENHEDEN EN WETENSCHAP.

Waarheid en dwaling.

Aan de \wedge .

Wat is waarheid?

Vraag, die de menschheid bezighield en nog kwelt, waarop antwoorden zijn gegeven, talrijk als filosofische systemen.

Niet dat het systeem, der \wedge een nieuw is, andere zijn er gekomen, die het hunne vervingen. Toch ruischt het ons tegen, een oud lied, dat van stervenden zingt, als ware nog hoop voor het leven. Speculatie is grondtoon, metafysiek het leidmotief.

Natuurwetenschap sloeg vroeg reeds den weg in van de empirie, die het meest betrouwbaar zich toonde, daar afwijkingen werden gestraft met de erkenning van latere tijden, dat het door speculatie verkregene onhoudbaar bleek tegen nieuw ontdekte feiten. De filosofie daarentegen wendde zich af van zinnelijke gegevens, en trachtte langs anderen weg, die van het „reine” denken, te komen tot oplossing van 't wereldraadsel.

Ze keerde in zich zelve, in den menschelijken geest, om van daaruit te overzien het wereldgebeuren, op te stijgen tot eeuwige waarheden der natuur.

Een tweede Ikaros viel ze neer, daar de vleugels haar schroeyden door 't licht van latere tijden, van meerdere ervaring, maar niet wijzer geworden steeg steeds ze weer op, met anderen wiekslag, om telkens te ploffen in de nuchtere werkelijkheid. Zoo zien we de geschiedenis der filosofie als een aaneenschakeling van mislukte pogingen om door middel van het reine denken te komen tot algemeene waarheden der wereld.

Door 't zoeken naar en vaststellen van het absolute, sloten ze zich zelve af als een absoluut stelsel, niet vatbaar meer voor elke verdere ontwikkeling.

De productieverhoudingen, de klassen veranderden, de natuurwetenschap werd rijker, het zooveen opgerichte stelsel werd een dwaling, berustende op onvolledige empirische kennis.

Maar opnieuw en onverdroten richtte men een nieuwe zuil op, nieuwe belichaming van het absolute, van de onveranderlijke, eeuwige waarheid. Men zocht niet naar waarheid in verband met een verschijnsel, met een object neen, de waarheid „an sich”. Dat was het waarnaar men haakte, de waarheid ontdaan van elke „onreinheid”, elk materieel object.

Zoo ook de \wedge .

Niet dat ze Kantiaan zijn; Kant zocht niet de „Dinge an sich” te kennen, daar volgens hem, die niet te kennen waren.

De heeren evenwel willen de „noumenale” waarheid toch doorgronden. Met dat doel voor oogen spreekt het van zelf, dat zij die waarheid gaan zoeken in zich (zooals we straks zullen zien is het „Ding an sich” een gedachte-ding) en dan komen tot beweringen als: „Er is niemand, die ontkennen zal, dat de mensch niet enkele spontane (!) waarheden in zich heeft,” en . . . „en wat de rede leerde, bevestigde de ervaring overal en op alle plaatsen.”

Hoe komt het, zou men zich af kunnen vragen, dat menschen die aan de P. S. studeeren, die werken op laboratoria, die in zoo nauwe aanraking komen met de wetenschap, met wetenschappelijke, empirische analyses, waarop dan een theorie zich opbouwt, dat zulke menschen de methode, die daar overal, die altijd gevolgd wordt, niet begripen, of voor zoover zij zich daarvan bewust zijn, die methode niet toepassen overal, hoewel zij is gebleken te zijn de eenige juiste, de eenige methode, die leidt tot betrouwbare resultaten.

Troost u, gij zijt niet de eenigen. Zelfs de meeste corifeën der wetenschap hebben die methode tot nu toe slechts instinctief gevolgd, niet bewust. Dit blijkt uit de zonderlinge redeneeringen en conclusiën, waartoe zij komen zoodra ze zich wagen buiten het gebied hunner empirie. Ze volgen, als het physische dingen betreft, meest allen de inductieve methode. Zoodra niet gaan ze zich bewegen op het terrein der meer abstracte verhoudingen dier dingen of ze tasten in het duister. Hun speciale vakkennis bouwen ze zich uit hen bekende verschijnselen, algemeene waarheden

sporen zij in het eigen brein. Op het terrein der natuurwetenschappen is men het tamelijk met elkaar eens „Dort weisz man”, zegt Liebig, „was eine Tatsache, ein Schluss, eine Regel, ein Gesetz ist. Für alles dies hat man Pro-„biersteine, die jeder erst gebraucht, ehe er die Früchte „seiner Arbeit in Zirkulation setzt. Die advokatorische „Durchführung einer Ansicht oder die Absicht einen anderen „etwas Unbewiesenes glauben zu machen, scheitern augen-„blicklich an der wissenschaftlichen Moral” Dit gebeurt in de bijzondere gedeelten der wetenschap. Voor ons denken evenwel, dat het algemeene is in die wetenschappen, waarvan die wetenschap een product is, is van die „Probiersteine” nooit sprake geweest en ook nu nog tasten velen in het duister. De meeningen op dat gebied zijn zoo veelvuldig dat daar van wetenschap dan ook geen sprake is Kant zegt:

„Wenn es nicht möglich ist, die verschiedenen Wisar-„beiter in der Art wie die gemeinschaftliche Absicht verfolgt „werden soll, einhellig zu machen, so kann man überzeugt „sein, dasz ein solches Studium bei weitem noch nicht den „sicheren Gang einer Wissenschaft eingeschlagen, „sondern ein blozes Herumtappen sei”

* * *

Allereerst dient de vraag beantwoord: Wat is het kenmerk der wetenschap? Anders geformuleerd: Wat is het algemeene der bijzondere wetenschappelijke werkzaamheden?

Systematiseering. Orde en regelmaat brengen in den chaos van verschijnselen, om zodoende gemakkelijker te overzien

Hoe wordt orde gebracht? Door het algemeene in de begrippen, die we ons van de verschijnselen vormen op te sporen en op dien grondslag hen in te deelen, bijv. het begrip vloeistof, is het algemeene uit de afzonderlijke begrippen, die wij ons vormen van kwik, water, olie, etc. Aan de erkenning nu van dit algemeene uit bijzondere begrippen gaat vooraf, de analyse dier bijzondere begrippen, waardoor men opspoort wat hen gemeen is en wat niet. Aan deze theoretische analyse is reeds voorafgegaan de praktische analyse, de empirische ontleding der materiele objecten.

„Um der Tierbegriff zu analysieren, dienen uns die sinn-„lich separaten Tiere, um die Freundschaft zu analysieren, „dienen die separat erfahrenen Freundschaften als Material oder Voraussetzung.” (Dietzgen).

* * *

Volgens de \wedge is, „het bestaan der menschelijke geest geen directe waarheid, maar een resultaat van metafysische bewijzen.”

Eerst dient duidelijk omschreven te worden wat ik versta (en waarschijnlijk de heeren ook) onder menschelijken geest.

Als ik spreek over vee, zijn koeien, paarden, schapen, enz. gelijkwaardig; alle rangschikken we onder vee. In dien zin gebruik ik hier ook, geest, bewustzijn, verstand, ziel, denkvermogen, rede, begrip, voorstellingsvermogen als gelijkwaardig, daar het hier slechts aankomt op de algemeene natuur van het denkproces, niet op de verschillende klassificeeringen. We nemen waar. Zoo- wel physische als geestelijke dingen, konkrete als abstracte, mijn stoel evengoed als de gedachte over dien stoel, als welke andere gedachte ook. Gedachten, gevallen zijn dus even werkelijk, even reëel, als welk ander physisch object ook.

Nu zijn alle dingen, slechts dat wat ze zijn in betrekking tot andere. Zoowel physische als geestelijke.

Een gezicht zonder iets dat men ziet, zonder object, voorwerp van contact, is er niet. Een gedachte zonder inhoud, zonder object is er niet.

De dingen verschijnen, door hun betrekking tot anderen. De gedachte verschijnt eerst in verbinding met een object.

De gedachte is niet „rein”, evenmin als de werkzaamheid van ons oog, de geur van een bloem, het licht van de zon.

Alle dingen zijn slechts in betrekking tot andere, alle eigenschappen zijn werkingen, alle dingen werkingen, verschijnselen.

In dien zin kunnen we zeggen: de dingen verschijnen waarop volgt: wat verschijnt dat is.

Mijn gedachten, gevoelens verschijnen, bestaan, zijn reëel. Het algemeene dier verschijnselen noem ik denkvermogen. We gaan nu onderzoeken welke de aard, de functie is van ons denkvermogen. De eenig wetenschappelijke weg is opklimmen van het bijzondere naar het algemeene.

Iedere gedachte bezit een object. Als gij zegt: ik werk, ik zie, ik denk, dan kan ik vragen: wát doet ge, wát werkt ge, wát denkt ge?

Beschouwen we een bepaalde gedachte b.v. die van een stoel.

Het begrip van de stoel en het voorwerp zelf zijn twee dingen, beide werkelijk. Net zoo goed als ik het voorwerp door mijn gezichtsvermogen zie, met de vingers voel, neem ik het begrip met mijn denkvermogen waar. Mijn gezichtsvermogen neemt het zichtbare, mijn vingers nemen 't voelbare, mijn denkvermogen neemt het kenbare, het totaal verschijnende waar.

De verschijnselen in de natuur en het leven vormen de stof van het denken. Met al die verschijnselen, met alle dingen, met alle stoffen vormt het denkvermogen verbindingen, gedachten. Het is daarom evenwel niet absoluut, want het is alleen in betrekking tot die verschijnselen, tot de wereld. Die wereld is voorwaarde voor de geest, de grens voor den geest. De geest niet uitsluitende voorwaarde der materie. Die is meer, komt ook nog tot ons door onze vijf zintuigen.

Buiten, in de werkelijkheid is dus de wereld, in onze gedachte, voorstelling, nog eens. Daarbuiten anders dan in onze gedachte.

Alle dingen der wereld komen niet als zoodanig in ons denkvermogen, wel hun begrip, hun algemeene vorm.

Het verschijnende dus object van ons denkvermogen. Ook ons denkvermogen zelf.

Denkvermogen is een werking, die in verschillende vormen verschijnt, evenals bijv. handenarbeid. Uit de verschillende handwerkzaamheden vormt zich 't begrip handenarbeid. Zoo uit de verschillende geesteswerkzaamheden (te zien aan de resultaten, als allerlei menselijke werken) het begrip denkvermogen. Een gelijksoortig begrip dus als handenarbeid.

Het eigenaardige nu ligt in het feit, dat ons denken uit de ervaring van zich zelve, zijn eigen begrip vormt. Toch zijn hier werking, voorwerp en resultaat wel degelijk van elkaar te onderscheiden, ze vallen slechts schijnbaar samen.

Bij het voorbeeld van handenarbeid is het duidelijk, ook bij het stoelvoorbeeld. Daar is 't helder, dat de stoel met het denkvermogen geeft het begrip stoel. Zoo ook hier, de ervaring van de geest met ons tegenwoordig denkvermogen vormt een begrip van het denkvermogen. Evengoed als we het begrip stoel nu kunnen analyseeren, kunnen we dat met 't begrip denkvermogen doen.

De Δ denken hier „rond (te) draaien in een vicieusen cirkel”; de gewoonte om geestelijke en zinnelijke (konkrete) dingen als aparte, heterogene te beschouwen strooit hun zand in de oogen, en geeft hun persoonlijke indrukken die ze voor algemeene laten doorgaan.

Begrippen vormen gebeurt onwillekeurig; ze worden ons klaar, bewust, als we hen analyseeren. Hieraan gaat vooraf praktische analyse van 't object. De analyse van het begrip is het algemeene der verschillende empirische analyses. Omtrent het dierbegrip tot klaarheid komen, stelt voorop praktische ontleding van verschillende dieren.

We hebben gezien dat de wetenschap nooit anders doet dan systematiseren, (in groepen, onder bepaalde wetten, enz. brengen) d.i. 't algemeene uit het bijzondere halen. Elk begrip is het algemeene uit 't waargenomen bijzondere (object) Nu is elke wetenschap, elke gedachte een bijzondere uiting van het denkvermogen. Het algemeene van onze begrippen, van alle geestelijke uitingen is het denkvermogen. Wat al die begrippen, al die uitingen gemeen hebben, dat wat aan alle geestesverrichtingen eigen is, is uit het bijzondere het algemeene halen.

Ons denkvermogen is dus het vermogen uit het bijzondere het algemeene te halen.

De gevolgde weg is geweest de wetenschappelijke, van het bijzondere naar 't algemeene. Uit de analyse der verschillende denkhandelingen der mensheid hebben wij het begrip denkkraft geanalyseerd.

* * *

We zagen dat iedere gedachte een object moet hebben. Gedachten verschijnen, zijn daar in verband met andere dingen. Gedachte „an sich” is een gedachtending, evenals het „Ding an sich”.

De dingen zijn slechts door betrekking tot andere dingen. Azijn is zuur in betrekking tot onzen tong, werkt oploosend op ijzer, is vast in de koude, in andere omstandigheden vloeibaar, gasvormig. In gasvorm is ze niet zicht-

baar. Een ding is nooit „an sich”, vloeibaar, vast, gasvormig, hard, zacht, koud, warm. Altijd in verband met andere dingen. Een ding zonder omstandigheden is niet, net zoo min als licht zonder oogen, oogen zonder licht.

Bestaat er warmte op zich zelve? Is iets in de natuur aan te wijzen, dat warmte is. Wat wij waarnemen zijn de verschillende verschijnselen, werkingen. Hiervan vormen zich begrippen. Om daaromtrent tot klaarheid te komen gaan we die analyseeren, eerst uitwendig dan inwendig, in onzen geest. Het algemeene dier werkingen vatten we samen als warmte, d.i. het denkvermogen zoekt het wezen van 't geziene, gehoorde, gevoelde, de algemeene wet.

Dit wezen bestaat niet praktisch, het is een voorwerp der theorie, van 't denkvermogen, een abstractie.

Praktisch bestaat het quantum verschijnselen, theoretisch het begrip, wetenschappelijk het geanalyseerde begrip.

Buiten de menselijke geest bestaat de warmte niet als zoodanig.

ERWÉ.

(Wordt vervolgd).

Aan de heeren Δ Δ .

Allereerst mijn dank voor uw inlichtingen. Ik kan het niet helpen, dat deze mij allerminst kunnen bevredigen.

Buitengewoon verwonderd was ik, toen ik las, dat ge de 18e en het begin der 19e eeuw als een tijdperk van verval beschouwt. Voor Nederland, voor Spanje kan het misschien waar zijn, maar voor de wereld in groszen ganzen toch allerminst. Moeilijk, wellicht onmogelijk is het in de geschiedenis een eeuw aan te wijzen, die zoozeer van groei, van vooruitgang, van nieuw leven getuigde op de meest onderscheiden gebieden als die van 1750 tot 1850.

Vooreerst toch zien we de geweldige toename van de productiviteit van den arbeid, ten gevolge van de talrijke uitvindingen en de invoering van machines, van den stoom als beweegkracht. Het is het tijdperk van de opkomst van het kapitalisme, van de grootindustrie, van de enorme toename van verkeer en den wereldhandel. En op politiek gebied is het de eeuw, waarin de bourgeoisie eindelijk krachtig genoeg is de banden te breken, die haar groei belemmerden: de Fransche Revolutie en haar gevolgen doen gansch Europa tot op zijn hechtste fundamenten schudden; verouderde instellingen worden opgeruimd, nieuwe ontwikkelen zich, het absolute koningschap, de feudale privilegiën, het gildewezen moeten plaats maken voor maatschappelijke en politieke vormen, die beter aangepast zijn aan de gewijzigde oeconomische verhoudingen: de parlementen verdringen de vorsten, de burgerlijke rechtsorde ontstaat.

Met dit alles gaat samen een bewonderenswaardige ontplooiing van den menschelijken geest: nieuwe en stoute theoriën breken zich baan. De eeuw, die gij een tijd van verval noemt heeft natuurvorschers als Watt, Franklin, Cuvier, Lamarck, Lavoisier opgeleverd, zij telde denkers als Rousseau en Voltaire, Diderot en d'Alembert, Kant, Fichte en Hegel, Smith en Ricardo onder hare zonen. In dezen tijd van verval wrochtten Goethe en Schiller, Byron en Shelley, Beethoven en Bach hun onsterfelijke werken. Waarde Δ Δ noem mij één tijdperk van bloei en ontwikkeling in de geschiedenis, indien gij de achttiende en de eerste helft der negentiende eeuw tot de perioden van verval rekent.

Wat betreft de questie van de pauselijke onfeilbaarheid wordt door u opgemerkt, dat deze op 18 Juli 1870 alleen nog eens opnieuw en zoo plechtig mogelijk werd verklaard. Uit uwe aanhalingen blijkt, dat reeds vele eeuwen geleden de onfeilbaarheid door kerkvaders werd aangenomen. Maar nu meen ik toch ook, dat er door alle eeuwen heen ook tegenstanders van deze leerstelling zijn geweest, ja dat deze ook nog in 1870 vooral onder de Fransche en de Duitsche bisschoppen talrijk vertegenwoordigd waren. Kortom dat er een langdurige strijd is gevoerd tusschen de voor- en tegenstanders der onfeilbaarheidsleer, die ten slotte met de besliste overwinning der eersten is geëindigd. Deze hebben toen hun zienswijze tot de officieele weten te verheffen, wat onder meer tot de afscheiding der Oud-Katholieken leidde. Deze officieele erkenning nu van het dogma der pauselijke onfeilbaarheid door de kerk moet dus als een novum worden beschouwd. Indien toch de verklaringen der vaders op 't concilie te Chalcedon reeds als zoodanig moeten worden aangemerkt, dan zou de

(Zie vervolg Bijvoegsel.)

B I J V O E G S E L

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 17 MAART 1904.

plechtige verklaring van 1870 slechts een bloote formaliteit zijn geweest, die onmogelijk zooveel tegenstand zou hebben ondervonden. Omdat bij de eindstemming de tegenstanders der onfeilbaarheidsleer afwezig waren — zij meenden dat hun stem krenkend voor den paus zou zijn geweest — werd het leerstuk ten slotte met bijna algemeene stemmen aangenomen. Maar bij de voorloopige stemming op 13 Juli, waren van de 520 bisschoppen, enz., 88 tegen en 61 slechts voorwaardelijk vóór het dogma der onfeilbaarheid. Onder de tegenstemmers waren o. a. de kardinaals aartsbisschoppen van Praag, Besançon en Weenen, de patriarchen van Antochië en Babylonie, de aartsbisschoppen van Lyon, München, Lemburg, Parijs, Milaan, de bisschoppen van Dijon, Metz, Orleans, Mainz (Von Ketteler), Breslau, Plymouth, Nancy, Pittsburg en van vele andere belangrijke diocesen, terwijl onder de voorstemmers een groot percentage tot de vele bisschoppen van den Kerkelijken Staat behoorde, die deels geene, deels zeer kleine diocesen hadden.

De tegenstand tegen de onfeilbaarheidsleer was dus veel te belangrijk, om 't te doen voorkomen alsof in 1870 niets anders zou gedaan zijn, dan een reeds uitgemaakte zaak nog eens ten overvloede plechtig te formuleeren. Ik wil gaarne erkennen, dat ik niet van alle bijzonderheden op de hoogte ben, maar uwe mededeelingen hebben mij nog allerminst kunnen overtuigen.

Onder punt 8 breidt ge nu verder deze pauselijke onfeilbaarheid uit tot de kerkelijke. Dat is vooral belangrijk omdat ge even te voren hebt uitgelegd, hoe de kerkelijke en de burgerlijke macht door God elk over een eigen bepaald gebied zijn gesteld. „Alles wat in mensche-lijke zaken op eenige wijze heilig is, alles wat, hetzij door „zijne natuur, hetzij om zijn doel het heil der zielen en de „vereering van God betreft, behoort tot de macht en het „gezag der kerk. Wat aangaat de overige zaken, welke de „burgerlijke en staatkundige orde omvat, het is rechtvaardig, „dat zij aan het burgerlijk gezag onderworpen zijn „komt echter de kerkelijke macht in strijd met deze „wereldlijke macht, dan bewijst dit niets anders, dan dat „het volk bewust of onbewust zijn macht misbruikt, want „de kerk, wie God bij haar uitsluitend kerkelijke „macht het voorrecht der onfeilbaarheid schonk, kan niet „dwalen.” Gij schrijft het woordje „kerkelijk” in den laatsten volzin cursief, waarschijnlijk om het terrein van de onfeilbaarheid der kerk te beperken. De beperking is slechts een schijnbare. Want in elk conflict met de burgerlijke macht omtrent de grenzen der rechtsgebieden heeft de kerk a priori gelijk: op elk gebied, waarop de kerk haar gezag doet gelden, doet zij dit met het volste recht. En daar God de kerk alleen over kerkelijke zaken heeft gesteld, proclameert dus reeds het feit alleen, dat zij zich met een bepaalde zaak bemoeit, deze tot een kerkelijke waarop de onfeilbaarheidsleer toepasselijk is.* De conclusie is dus dat de kerk niet kan falen in welke van hare bemoeiingen ook, ook niet in hare sociale politiek. Toch gelooft gij, dat zij hier haar belangrijke taak niet naar behooren heeft vervuld, dat die aanleiding kan geven tot gegronde kritiek. Hier merk ik weer een tegenstrijdigheid op, tenzij men een dwalende onfeilbaarheid aanneemt. A propos van de onfeilbaarheid der kerk wilde ik u nog wel eens vragen, of deze ook altijd heeft bestaan, of alzoo de kerk niet faalde, toen zij geloofshelden als Johannes Huss, Hieronymus van Praag, Jan de Bakker en zoovele andere kettters op den brandstapel bracht. Weet ge wel, heeren [^]_^, dat gij als geloovige katholieken, de onfeilbaarheid der kerk erkennende, de verantwoordelijkheid voor de gruwelen der inquisitie mede aanvaarden moet. Durft gij deze consequentie aan?

Genoegen doet het mij, dat ge erkent, dat de Kerk zich

*) Ook op een andere wijze moet uit uwe woorden noodzakelijk volgen, dat de kerk zelve de grens van het onder de kerkelijke macht vallende gebied bepaalt, dat iedere zaak, waarmee de kerk zich bemoeit tot de kerkelijke belangen gerekend moet worden. Was dit niet zoo, dan zou er een kerkelijk en een niet-kerkelijk gebied zijn, waarop de kerk gezag uitoefende. Maar uit 't feit, dat God haar bij haar uitsluitend kerkelijke, (ik spatieer) macht het voorrecht der onfeilbaarheid schonk, zou dan volgens u moeten volgen, dat zij ook niet kon dwalen op niet uitsluitend kerkelijk gebied, bij haar conflicten met de burgerlijke macht b.v. wat allen logischen grond mist. Deze zaak is nog al ingewikkeld, daarom aezzoek ik u beleefd de redeneering stap voor stap te willen volgen.

naar uw meening, zoo noodig aan een socialistische samenleving zou kunnen aanpassen. Te meer waardeer ik dit, omdat men in Katholieke kringen zoo menigmaal de antigodsdienstigheid van 't socialisme tracht te bewijzen, door maatschappelijke verhoudingen en instellingen, zooals het privaatbezit der productiemiddelen en klassetegenstellingen als zoo van God verordineerd te verklaren, waardoor de menschen en partijen, die een andere maatschappelijke orde nastreven vanzelf tot vijanden van God worden.

Aan wat ge onder 4a als oorzaak van de ongeloovigheid van de meeste socialisten beschouwt, kan ik niet die groote beteekenis hechten, welke gij er aan toekent. Ik geef u onmiddellijk toe, dat de handelingen van vele Katholieken aanleiding kunnen geven tot geen al te hoog denkbeeld hunner moraliteit en dat dit zeker bij velen den afkeer van 't Katholicisme vergroot. Eveneens dat door spotprenten en schotschriften verkeerde voorstellingen zijn gegeven van het Katholicisme (en niet alleen daarvan!), ook dat dikwijls (niet altijd) aan den godsdienst en de kerk zaken verweten werden, die slechts aan individuen ten laste mochten worden gelegd. Maar dat verkeerde voorstellingen zulke verstrekkende gevolgen zouden hebben gehad, dat daarin voor een niet onbelangrijk deel de oorzaak van de ongeloovigheid eener groote partij zou moeten gezocht worden, acht ik sterk overdreven.

Onevenredig belangrijker vind ik de redenen, die gij onder 4b opgeeft, en van uw standpunt beschouwd is m. i. de verklaring, dat het ongelooft aan den invloed van het populaire philosophisme en het indifferentisme als gevolg van overschatting van den mensch in zijn verhouding tot God is toe te schrijven, dan ook afdoende. Maar zij laat mijn vraag onbeantwoord. Ik wilde van u niet weten de onmiddellijke oorzaken van het ongelooft in het algemeen, maar speciaal waarom dit verschijnsel zich juist onder de socialistischen zoo sterk voordoet, die, afgezien van hun einddoel en hun algemeene inzichten ongetwijfeld de meest consequente hervormers en vooruitstrevenden zijn. En ik zou mijn vraag willen uitbreiden tot deze: hoe komt het dat sinds de middeleeuwen schier elke vooruitstrevende beweging stuitte op den verwoeden tegenstand der kerk, terwijl altijd elke reactionaire klasse in decadence meer of minder snel zich met de kerk verzoende en in haar haar krachtigsten steun vond. Toch was de kerk in de eerste eeuwen der Christenheid, in de verrotte Romeinsche maatschappij een revolutionnaire kracht en tot den tijd der kruistochten de draagster van vooruitgang en ontwikkeling. Gaarne wilde ik van u wel eens weten, waaraan ge dien gewijzigde politiek toeschrijft.

Genoegen doet het mij, dat gij hoopt, dat de kerk voortaan krachtiger de arbeidersbelangen zal gaan behartigen. Evenwel vrees ik, dat gij teleurgesteld zult worden. Vooral in de laatste jaren vertoonen zich vele teekenen, die er op wijzen dat men op den ingeslagen weg terugkrabbelt. Ik denk hierbij aan de wijze, waarop de kerk de haar boven het hoofd groeiende Katholieke vakbeweging in Duitschland weer aan banden tracht te leggen. Waarom b. v. mochten deze niet op 't congres over huisindustrie aanwezig zijn, dat uitging van de neutrale vakverenigingen? Bovendien is er allerminst reden toe met de wijze van optreden der kerk op sociaal terrein reeds zoo ingenomen te zijn. Gij erkent, dat het de socialistischen waren, die de kerk hebben wakker geschud, ik wil gaarne toegeven, dat zeer vele leiders van de katholieke arbeidersbeweging krachtig en oprecht voor de belangen der werkende klasse opkomen. Maar daartegenover staat, dat van sociale arbeid der kerk nog niets te bespeuren is, waar geen socialistische actie haar bemoeiingen noodzakelijk maakt voor haar eigen bestaan. Ik wijs er b. v. op, dat in ons land de Katholieke arbeidersbeweging slechts dáár krachtig door de kerk bevorderd wordt, waar gevaar bestaat, dat de Katholieke arbeiders anders in 't socialistisch vaarwater zouden komen, terwijl zij elders tegengewerkt of hoogstens geduld wordt. Indien ge hiervan niet overtuigd zijt, wil ik u gaarne voorbeelden noemen. Verder is 't maar al te bekend, hoe dikwijls de Katholieke vakverenigingen misbruikt worden tot een depôt van onderkruipers. En tevens is 't een verdacht verschijnsel, dat, waar de katholieke arbeiders zich steeds afzonderlijk van hunne ongeloovige klassegenooten moeten organiseren in verenigingen, die onder leiding van geestelijke adviseurs staan,

de katholieke patroons steeds vrij worden gelaten hunne belangen gemeenschappelijk met hun andersdenkende medepatroons te behartigen, alsof het geloof van deze laatsten niet evenveel of even weinig gevaar zou loopen als dat der R. K. arbeiders. Ziet ge, heeren $\wedge \wedge$, hier meet de kerk met twee maten en dit rechtvaardigt ons wantrouwen aan de oprechtheid van haar bedoelingen. Zeker, ik heb eerbied voor mannen als priester Fonteyne, als Mr. S. J. Visser, als Brinkhuis, als Mac Glynn en velen meer, maar kan niet anders dan met walging het geknoei zien van individuen als Pastors en pater Weijers e. s. Het zijn niet de schoone beginselen, het is de praktijk der katholieke sociale politiek, die ons dwingt daartegenover stelling te nemen. Waarlijk heeren $\wedge \wedge$, wij bestrijden het geloof niet, omdat wij weten dat iedere innerlijke overtuiging de vrucht is van een langdurig en ingewikkeld proces, en niet door een paar argumenten te weerleggen is, juist omdat hier zoovele subjectieve gevoelens in het spel zijn. Leo XIII zeide, sprekende over de Christelijke democratie: „Si la démocratie veut être chrétienne, elle donnera à votre patrie paix, prospérité et bonheur.” Zal de kerk deze woorden ernstig opvatten, zal zij werkelijk aan de volkeren vrede, welvaart en geluk brengen, dan moet zij de oorzaken van ellende en oorlog krachtig bestrijden, dan moet zij zich keeren tegen de uitbuiting, tegen de klassebevoorzachting, tegen het geheele kapitalistisch systeem. Dan moet zij in socialistische banen komen; wil zij dan onder christelijke leuze strijden: ons is het wel. Zou de kerk deze consequentie van Leo's woorden aandurven, aldus met heel haar verleden brekende? Ik vrees er voor, ik hoop het voor de arbeidersklasse, en gij, heeren $\wedge \wedge$, moogt het hopen voor de kerk.

Wat punt 8 betreft, dat is reeds uitvoerig besproken. Gaarne neem ik nota van uw verklaring, omtrent de verhouding van kerkelijke en wereldlijke macht en uw opheldering van de (schijnbare) tegenstrijdigheid, die ik in uw stukje meende te ontdekken. Gij zult toegeven, dat uw vorig artikel aanleiding tot dit misverstand kon geven.

Punten 9, 10, 11, 12.

Waarde heeren $\wedge \wedge$, nu begrijp ik u niet.

Ik vroeg u, wat ge met Materialisme bedoelt, een bepaald filosofisch stelsel of de platte alledaagsche opvatting van dit woord. Of ge meent, dat geluk slechts subjectieve beteekenis heeft, of dat er zekere objectieve kenteekenen van geluk zouden zijn aan te wijzen. Verder wat ge bedoelt met uitdrukkingen als „schade lijden naar de ziel”, „verloren zijn naar de ziel”, enz.: alleen het verliezen van het geloof of ook eene al of niet noodzakelijk daarmee gepaard gaande moreele ontaarding. Ik verlangde van u geen bespiegelingen over geluk, ziel, materialisme, enz., slechts een verduidelijking van uwe terminologie, welke tot veel begripsverwarring aanleiding kan geven.

Alleen mijn laatste vraag, waar ik naar de kwade gevolgen van het ongeloof informeer, verklaart eenigszins uw ontwijkend antwoord. Maar nu verwondert het me toch, hoe gij, die bezwaren maakt, over questies die uw innigste geloof raken, in het S. W. te polemiseren, vergeet, dat ge zelf aanleiding daartoe hebt gegeven door den geheelen inhoud en strekking van uw oorspronkelijk artikel, waar ge telkens woorden als „geloof”, „ziel” en „God” gebruikt. Te meer afkeurenswaardig wordt dit, waar ge juist op grond van dergelijke begrippen — b.v. het verloren zijn naar den ziel — de verkeerdheid van het socialisme wilt aantoonen. Nu maakt ge het ons onmogelijk, ons tegen uw uitlatingen te verdedigen, omdat wij niet weten, wat ge onder de bovengenoemde rekbare begrippen wel verstaat. En ten slotte had de angst, dien gij koestert voor den bēten lach van sommige lezers over uwe heiligste gevoelens, u moeten doen begrijpen, dat gij nu allerminst zelve andersdenkenden in hunne overtuiging had mogen krenken. En dat doet ge, als ge op minachtenden toon spreekt van de theosophie als „een zacht, zoet leertje”, wanneer ge aan het socialisme verwijt, dat het de menschen stort in „den afgrond van het materialisme”, „verloren doet zijn naar den ziel”, en de kerk met „afgrijzen” moet vervullen. Want al kunnen wij de juiste interpretatie van uw uitlatingen zonder nauwkeuriger omschrijving onmogelijk weten, het is ons natuurlijk duidelijk, dat zij allerminst van waardeering getuigen, en vooral op grond van dit laatste wordt een nadere uiteenzetting uwerzijds plicht. Na dergelijke woorden is de vrees voor kwetsing van uw eigen geloof, zekerlijk misplaatst.

Gij meent, dat ik niets zou kunnen begrijpen van uwe

godsdienstige gevoelens. Ik veronderstel, dat gij u vergist. Het is waar, velen van ons zijn ongelovig, maar ook wij hebben een overtuiging, die ons heilig is en ons gelukkig maakt, die ons innerlijke vrede schenkt en levensmoed, een overtuiging, die ons willen en kunnen, onze idealen en ons handelen, onze personen en de buitenwereld tot een harmonisch geheel vereenigt, die als een lichte streep, door al ons doen en denken loopt. Ik ben ongelovig, de inhoud onzer gevoelens loopt zeker zeer uiteen, maar ik denk niet, dat zij zoo geheel ongelijksortig zijn. In allen gevallen hebt gij niet het recht uw geloof als van een soort hooger orde te beschouwen als welke echte, diepe en eerlijke overtuiging ook. Wij hebben onze idealen, zoo goed als gij, wij hebben onze martelaren niet minder dan de R. K. kerk. En wel verre van zooveel meegesleept te hebben in den afgrond van het materialisme, van hunne zielen gedood te hebben, gaven wij nieuwe hoop en nieuwen levensmoed aan miljoenen menschen.

Zie de geweldige moreele en intellectuele verheffing van het volk, overal waar het evangelie der sociaal-democratie doordringt. Twijfelt gij aan ons geluk, dat volgens u slechts „schijnbaar” is? Leest dan de gedichten van Gorter, die mooi zeggen, wat duizenden meer of minder bewust gevoelen, ziet dan onze feesten en ons enthousiasme. Als gij de reis naar België hadt medegemaakt en de verheffende oogenblikken bijgewoond van dien onvergetelijken tocht, de verbroedering van die duizenden gelukkige menschen gezien, dan hadt ge ons benijd om ons vuur, onze hoop en ons geloof.

L. Q.

De Theosofie en de $\wedge \wedge$.

„'t Is geen zacht, zoet leertje, dat we hebben, als de Theosofie, die wel de „zachtste leer van de wereld is”.

(S. W. No. 20, bldz. 174).

Het spijt me, dat ik in een overigens sympathiek artikel, de boven aangehaalde zin heb aangetroffen, welke ik me op dien plaats zeer moeilijk verklaren kan. Immers gij Katholiken verwijt, en dikwijls met recht, aan vele bestrijders hunne onbekendheid met de Katholieke leerstellingen. Maar dan is het toch ook uw eerste plicht zelf niet in die fout te vervallen. Hieraan hebt ge niet voldaan, want alleen een volslagen onbekendheid met de Theosofie kan tot een dergelijke wanvoorstelling aanleiding geven.

Uit elk Theosofisch geschrift, uit de eerste de beste brochure over Karma en Reïncarnatie zal juist het tegenovergestelde van wat gij zegt blijken. Ik verwijs dan ook naar de litteratuur der Theosofie en dan vooral naar Annie Besants „Oude Wijsheid” en Sinnetts „Groei van de Ziel”, die beiden een zeer goed overzicht van het geheel aan den onbekende kunnen geven.

Ik zou hiermee kunnen volstaan, maar beide boeken vereischen een niet geringe hoeveelheid tijd, die misschien niet beschikbaar is, vandaar dat ik even twee leerstellingen, die door de Theosofie steeds op den voorgrond geschoven worden, in verhouding tot uw gezegde zal beschouwen.

Het ligt voor de hand dat ik als criterium voor hunne meerdere of mindere zachtheid uw uitspraak neem, waar ge op de aangehaalde zin laat volgen: „Neen gij kent onzen Christus niet. Het is de harde schrijnende waarheid...”

Allereerst dan de wet van Karma, de wet van oorzaak en gevolg, van causaliteit. Daar het grond-idee van deze wet wordt uitgedrukt door de woorden uit den Bijbel: „Zoo als gij gezaaid hebt, zult ge maaien”, dus een leer is, die ook door de Katholieke kerk wordt aangenomen, zoo zijn ook op haar uwe woorden toepasselijk: „Het is de harde, schrijnende waarheid”. Maar er komt nog wat bij. Volgens den Katholiek is er absolutie mogelijk, waardoor men gevrijwaard wordt van de plicht, het minder aangename zaad te oogsten. Dit is volgens de Theosofie onmogelijk. De „harde, schrijnende” wet werkt met ijzeren noodzakelijkheid. Er moet geogst worden en er is niets, dat dit kan verhinderen.

Een tweede grondstelling: Reïncarnatie.

In „Waarheid” zegt ge: „Die alles omvattende wetten kennen we eerst later, niet na lange evoluties, maar terstond na den dood, mits iemand zoo leve, dat hij het verdient”.

Eén leven is dus voldoende om de absolute waarheid deelachtig te worden. Neen zegt de Theosofie; hiervoor is noodig een lange reeks van levens en eerst aan het einde daarvan zal het absolute weten, voor zoover ons zonnestelsel betreft, bereikt zijn, want is dit bereikt, dan is daarmee

de oorzaak van Reïncarnatie: het opdoen van ondervinding, opgeheven.

Ik meen hiermee aangetoond te hebben, dat, zoo ge de Christelijke leer een harde noemt, gij de Theosofie als nog veel harder moet beschouwen. Dit is van uw standpunt gezien. Vraag ik mezelf af: Is deze leer werkelijk hard en schrijnend, dan is mijn antwoord hierop beslist: neen.

Dit maakt de zaak voor mij heel lastig. Ik kan me niet begrijpen hoe ge uw eigen leer hard, en nog veel minder, hoe ge hem schrijnend kunt noemen. Beide woorden drukken toch denkbeelden uit, die moeilijk in overeenstemming te brengen zijn met het idee van een absolute rechtvaardigheid. Hoe dit zij; dit kan ik u zeggen: Voor den Theosoof zijn Karma en Reïncarnatie niet hard en niet schrijnend. Het zijn wetten, zooals de wet van de Zwaartekracht er een is, wetten, die men gewoon is met den naam blinde natuurkrachten te noemen, hiermee uitdrukkende, dat ze steeds op dezelfde wijze werken, wat ook het voorwerp is waarop ze hun werking uitoefenen. Ze zijn dus absoluut rechtvaardig en omdat ze dit zijn, zijn ze goed. Evenmin als we ons het zonnestelsel kunnen denken zonder de zwaartekracht daarin werkend, evenmin kan de Theosoof zich de wereld denken, zonder Karma en Reïncarnatie. En evenals Newton's wet orde en regelmaat heeft gebracht in onze beschouwingen over den Kosmos, evenzoo hebben Karma en Reïncarnatie orde en regelmaat gebracht voor den Theosoof in den chaos, dien we meenen te zien, in de verschijnselen van het leven in haar meest uitgebreide beteekenis.

Dit is wat ik u had te zeggen. Over de andere, de eigenlijke dingen der Theosofie spreek ik, evenals gij, liever niet in een artikel van polemische strekking, maar een ding wil ik nog zeggen. „Het geloof is een wereld, dien gij niet kent” zegt ge aan L. Q. en daarmee aan elken niet Katholiek. Dit bestrijd ik. In elk geloof, of meer puriteïsch gesproken, in elke vaste overtuiging ligt die wereld. Elke godsdienst, elke overtuiging, mits diep gevoeld, heeft haar Belijdenissen en haar Imitatio, haar Augustinus en haar Thomas á Kempis, of zal ze krijgen, ook het Historische Materialisme, ook de Theosofie. Er is één groot ding dat den Katholiek ontbreekt, dat is waardeering van afwijkende denkvormen.

Een L. T. V.

Aan M. K.

Laat ik beginnen met een aanhaling uit uw vorig artikel „Van een ander standpunt”, waarin een uitdrukking, die u, mede naar aanleiding eener opmerking van „onverdacht sociaaldemocratische zijde”, noopte „eene toelichting” ten beste te geven.

„De meening, dat het socialisme materialistisch zou zijn, welke meening volgens den schrijver in 't vorig nummer „door de Kath. Kerk wordt gekoesterd, mag een dertig of veertig jaar geleden eenig recht van bestaan hebben gehad, de praktijk van dit nieuwe „credo” op economisch gebied „heeft toch aangetoond, dat het is een nuchtere broodvraag „en dat het vermeende anti- of ongodsdienstige niet is „een essentieel onderdeel, een noodzakelijk bestanddeel der „leer, maar eenvoudig een persoonlijke wereldbeschouwing. „En 't gaat niet aan deze twee opvattingen te vereenzelvigen”.

Allereerst een opmerking, die een opheldering bedoelt. Is volgens M. K. „credo” hier op te vatten in den zin van „geloof”? Toch zeker niet; in de toelichting spreekt hij van wetenschap en zal dit laatste ook wel meenen. Maar waarom dan woorden gebruikt die verwarring kunnen stichten?

Dan nog een vraag. Wat bedoelt M. K. hier als hij spreekt van „materialistisch” en „materialistische wijsbegeerte”? De burgerlijke of historisch materialistische? Juist waar wij bij onze tegenstanders er altijd op moeten hameren, die twee van elkaar te onderscheiden, is het zaak precies te definiëren wat men bedoelt.

En nu de zaak zelve.

Waarschijnlijk heeft M. K. in 't eerste artikel trachten aan te toonen, dat men zich bij de S.D.A.P. kan aansluiten, ofschoon men godsdienstig is, m.a.w. dat men met de praktische beweging kan meegaan, zonder het met de theorie eens te zijn.

Dat men door 't lid worden eener partij, die streeft naar opheffing van het privaatzit der productiemiddelen, slechts onderschrijft de praktische strijdmiddelen om tot dat doel

te geraken en voor het overige er een eigen, aparte levensbeschouwing op na kan houden. Iets dat ieder sociaal-democraat M. K. direct zal toegeven.

Dit wordt in de „toelichting” nader toegelicht.

Het specifiek nieuwe in dit betoog van M. K. is de wijze waarop hij dit tracht aan te toonen; een wijze die bepaald op ons congres ter sprake moet worden gebracht. Ook zou het zeker de moeite loonen deze origineele opvatting in „de Nieuwe Tijd” uitvoeriger „toe te lichten”.

De gewone weg is: aantoonen dat godsdienst of wellicht een andere levensbeschouwing niet is een beletsel om niet te loochenen feiten en veranderingen op economisch gebied aan te nemen; uit die feiten op te maken dat godsdienstige en ongodsdienstige arbeiders bij elkander behooren als het geldt op te komen voor betere levensvoorwaarden, voor hun gemeenschappelijke belangen; uit de veranderingen b.v. samentrekking van kapitaal, en bedrijf, af te leiden, de richting naar en de komst van een gemeenschappelijke georganiseerde voortbrenging.

Neen, zegt M. K., zelfs al ben je historisch materialist, d.w.z. al „erken je het verband tusschen economische „structuur van de maatschappij en den daarbij behorende „ontwikkelingstrap op geestelijk gebied, den moraal, gods- „dienst, kunst, enz.” toch is er niets dat ons dwingt (de verklaring) te aanvaarden van hen, die van „het historisch- „materialisme een nieuwe materialistische wijs- „begeerte (spatieëering van mij, Ervé) maken”. „Nergens „zijn elementen voor een wereldbeschouwing (aanwezig) die „ons antwoord geeft op de vragen hoe, wanneer en waarheen. Dit is „als levensbeschouwing volstrekt onvoldoende”.

Nu kan men onder socialisme tweeërlei verstaan. Of de praktische beweging van het proletariaat, of de theorie, die gepaard gaat met die beweging.

Nu leert ons het hist. mat. dat die praktische beweging ontstaan is en nog voortdurend groeit door de economische verhoudingen. Tevens leert het ons dat diezelfde omstandigheden de theorie hebben doen ontstaan, de historisch materialistische inzicht zelve, die voor 't proletariaat een onmisbaar wapen is in haar dagelijkschen strijd.

„Historisch materialisme is slechts een methode van onderzoek”. Zeer zeker. Maar toch niet enkel methode?

Het natuurkundig, wetenschappelijk onderzoek trekt uit de feiten het algemeene, de theorie. Wijze van onderzoek + theorie is natuurkunde. Het maatschappelijk wetenschappelijk onderzoek trekt uit de feiten de theorie, het algemeene, heeft zodoende gevonden het verband tusschen mensch en maatschappij, zoekt verder voort, bouwt hooger op, krijgt resultaten. Wijze van onderzoek + theorie (resultaten) is het historisch materialisme. Welk is één dier resultaten geweest, het resultaat dat de heele geschiedenis belicht?

Dat alle tot nu toe geschreven geschiedenis is een aaneenschakeling van strijd tusschen klassen. Klassen die opkomen en klassen die ondergaan. Iedere opkomende klasse, iedere klasse wier rol in de productie steeds belangrijker werd, zag tevens hare ideeën, hare moraal, kortom haar levensbeschouwing meer en meer doordringen. Want iedere klasse bracht mede een andere levensbeschouwing gebaseerd op hare verhouding tot de natuur.

Het proletariaat als opkomende klasse, ja, als klasse, die het bestaan van klassen zal opheffen, die met haar zegepraal zal afsluiten, voorgoed, de rij van klassenstrijden, dat proletariaat, strevende naar de socialistische samenleving, zou geen nieuwe levensbeschouwing hebben!

Iedere klasse heeft een andere levensbeschouwing M. K., of wilt ge dat feit ontkennen. Het proletariaat ook.

Dat weet ook gij wel beter.

„Herman Gorter, mevr. H. R. H., Ant. Pannekoek, zijn „(niet, Ervé) vooral aan de hand van Jozef Dietzgen het „hist. mat. gaan uitdiepen en hebben zich eene filosofie „opgebouwd, waardoor het verband tusschen de stoffelijke „en geestelijke cultuur, dat tusschen materie en ziel een „verklaring vond.”

Hebt gij wel eens iets van Marx gelezen M. K.? Natuurlijk, ik zou U niet kennen, als ik veronderstelde dat gij daar ontkennend op moest antwoorden, Maar hebt gij 't dan begrepen? Wat zegt gij dan wel van deze zin:

„Ons zijn bepaald ons bewustzijn.” Is U dit te bondig, dan:

„In de maatschappelijke voortbrenging van hun levens- „onderhoud gaan de menschen bepaalde, noodzakelijke, „van hun wil onafhankelijke verhoudingen aan, productie- „verhoudingen, die met een bepaalde ontwikkelingsfase „van hun materiele productiekrachten overeenkomen. Het

„totaal dezer productieverhoudingen vormt den economischen bouw der maatschappij; de werkelijke basis waarover een juridische en politieke bouw zich heenwelft en waarmee bepaalde vormen van 't bewustzijn overeenstemmen. „Uit de produktiewijze van 'tmaterieele leven volgt 't maatschappelijke, politieke en geestelijke levensproces. „Niet het bewustzijn der menschen bepaalt dus hun zijn, maar hun maatschappelijk zijn hun bewustzijn.”

Is dit niet het kernpunt onzer levensbeschouwing, het verband tusschen stoffelijke en geestelijke cultuur, waarvan ge de meer uitgewerkte verklaring niet eens nog bij Dietzgen hoeft te zoeken. Reeds Engels in de Anti-Duhring (1e gedeelte) houdt er een cursus over. Dietzgen behandelt dan uitvoeriger „het denkvermogen”; slechts feiten, niets dan feiten zijn het waaruit hij het algemeene trekt. Dit alles nu is het resultaat, waartoe ons het wetenschappelijk onderzoek heeft geleid. Dat is de inhoud onzer levensbeschouwing.

Als basis het wetenschappelijk onderzoek, zoowel voor de natuur, den mensch als de maatschappij. Het wetenschappelijk analyseeren der verschijnselen dus het fundament; en die levensbeschouwing zelve?

Niet een steenen zuil, maar een groeiende boom, wortelend in de realiteit, welks wortelen dringen verder en verder, tot in de verste hoeken van 't weetbare.

Vandaar dat H. R. H. sprak van klaar, vandaar dat ze sprak van gesloten levensbeschouwing omdat er geen plaats in is voor filosofie omdat ze gesloten is voor speculatie.

De wereld een complex van verschijnselen waarvan alle afzonderlijke wetenschappen bezig zijn de wetten, de algemeenheden te zoeken.

De kosmogonie naar de wetten der kosmos, de physiologie, geologie, chemie, hist. mat. enz., ieder op haar eigen terrein. Antwoorden op vragen hoe, waarom en waarheen, kunnen we slechts gedeeltelijk, voor zoover wij uit de verschijnselen dat kunnen opmaken. Zoo zien we nu wel de richting, die we gaan, de voortdurende ontwikkeling op allerlei gebied. Waarheen, vraagt ge? Voorloopig naar 't socialisme. Waarom? De meest nabije oorzaken kennen we slechts, en voor zoover kunnen we daarop een antwoord geven. Want voor wijsgeerige, filosofische d.i. speculatieve redeneeringen en stelsels is bij een historisch materialist geen plaats.

De speculatie was reeds verdreven uit de natuurwetenschappen, nu werd ze uit haar laatsten schuilhoek, de geschiedenisopvatting verjaagd.

En al veranderen conclusiën, veranderen vele uitkomsten of verklaringen, die door historisch materialisme en andere wetenschappen zijn verkregen, door het ontdekken van nieuwe feiten, niet de basis is het die wisselt. De inhoud der levensbeschouwing groeit, een boom waaraan jaarlijks takken sterven, doch nieuwe weer komen, jonge loten opschieten uit het werkelijke leven.

De ontdekking dat de verhouding van de menschen tot de natuur de grondslag van hun zijn is, opent ons een onmetelijk verschieft van kennis. Wij zien dat al het onbegrepen slechts een gevolg is van leemten in ons weten.

Dat is onze, de socialistische levensbeschouwing.

Dat deze niet behoort samen te gaan met het meedoen aan de praktisch socialistische beweging is hetgeen een ieder toegeven zal.

Maar als men spreekt van het socialisme, zonder meer, dan zijn beide niet te scheiden. De theorie opgebouwd uit de beweging, uit de toestanden, evenals die beweging zelve, maar tevens die beweging weer leidend. Evenals de mensch gevormd door de maatschappij op zijn beurt ook de maatschappij vormt. Oorzaak en gevolg niet te scheiden.

Dat H. R. H. bij hare propaganda die theorie op den voorgrond stelde, dat zij niet beweging en theorie van elkander wisten te onderscheiden, *) was een der redenen die Troelstra noopten, de quaestie „Theorie en Beweging” scherp te omlijnen; maar waar M. K. beweert dat zij van het hist. mat. een nieuwe materialistische wijsbegeerte (let wel, onder wijsbegeerte versta ik en verstaat gij ook, speculatieve redeneering, maakt, dient hij dat te bewijzen. Dat verwacht ik van hem. Niet zoo'n los gezegde. Feiten, waaruit door motiveering blijkt, dat een hunner redeneeringen speculatief is.

Het socialisme is volgens M. K. een nuchtere broodvraag, tegelijkertijd een wetenschap, die aantoonst dat

*) Waarom zij later de onjuistheid heeft ingezien blijktens hare rede: „Marx of Christus,” eenigen tijd geleden te Amsterdam gehouden.

wij noodzakelijk komen tot gemeenschappelijke productie. Een economische vraag bedoelt hij dus en moet dan zelf erkennen meteen een vraag om licht, lucht, geluk — een levensvraag!

Waarom alleen platweg gezegd — nuchtere broodvraag, en niet ter opheldering toegevoegd — maar bedoeld een levensvraag.

Uw goed hart heeft U verleid de $\Delta\Delta$ concessies te geven, die ge niet kunt verantwoorden, een „toelichting” er bij ter opheldering en ze kunnen tevreden zijn.

„Niet gij hebt protest aan te teekenen tegen de zonderlinge appreciatie van vooral sociaal-demokraten, dat ze in 't socialisme zien een nieuwe wereldbeschouwing.” Stel dat „dit feit waar is, dan pleit het tegen uw heele redeneering. „Dan is het een bewijs te meer, dat met het groeiende bewustzijn van 't proletariaat, met de groeiende kracht van den arbeid, dieper en breder doordringt een nieuw bewustzijn.

Niet een protest door U, maar tegen U, een ernstig protest tegen het schrijven van dergelijke ondoordachte dingen.

Ik weet wel, onze tegenstanders zullen lachen. Ze kunnen zich geruststellen, met hen wordt tóch afgerekend.

ERWÉ.

Over Hollands Rechtsgevoel.

Aan den Heer J.

Gij tracht, in Uw stuk in 't vorige S. W., de Hollanders op te sporen tot beter bestudeeren van de Indische toestanden. Niet, omdat ik het niet met U eens ben, dat zoo iets noodig is, of omdat ik overtuigd ben, dat U ongelijk hebt is het, dat ik Uw stukje afkeur, maar het is tegen den vorm, waarin gij het gekleed hebt, dat ik enkele bezwaren heb. Gij beweert heel wat er in, maar toch mis ik bij U die logische argumenten, die leiden tot een dwingende conclusie.

Reeds dadelijk in 't begin tref ik aan: „Indië heeft Hollands oorlogen moeten betalen, de batige sloten dienden, niet in de eerste plaats voor het land dat ze had opgebracht, maar werden gebruikt ten behoeve van Nederland”. Hier raakt ge heel eventjes de kwestie der eereschuld aan, maar maakt u daar verder zonder eenige moeite of argumentatie af.

Gij noemt 6% belasting van het inkomen van een Hollander veel, en beweert, dat dus 25% te nemen van dat van den Inlander een schandelijke uitbuiting is. Nu wil ik wel aannemen, dat 25% veel te veel is; maar zoo zonder meer die 25% en 6% tegen over elkaar te stellen, zonder het verschil in levensstandaard enz., in aanmerking te nemen, lijkt me toch verkeerd. Gij zegt, dat Cuba 24 Kamerleden in het Spaansche parlement had, en dat Indië bij ons geen één vertegenwoordiger heeft. Mijns inziens ziet ge hierbij geheel over 't hoofd, een fout in uwe vergelijking, het verschil tusschen de menschen, die op Cuba stemrecht hadden en de Inlanders.

Gij toont aan dat Indië slechts 7 inrichtingen voor M. O. heeft, en dat zelfs Engeland te Madras een Universiteit en een Polytechnische Hoogeschool bezit; maar niet toont ge daarbij aan, dat de behoefte aan meer inrichtingen, het dringend noodzakelijk maakt, dat er meer bijgebouwd moeten worden; en over 't hoofd ziet ge het groote verschil dat er bestaat tusschen Engelsch Indië en ons Insulinde.

Ge toont ons met cijfers aan, dat er in Ned. Indië minder spoorwegen zijn dan zelfs in Turkije, en Engelsch Indië, maar daarbij neemt ge niet in aanmerking, dat Engelsch Indië een gesloten continent is, en Ned. Indië een eilandenrijk met nog veel woeste gronden en bosschen en dat er ook verschil is met Turkije, daar dat toch aan de grenzen van Europa ligt.

In vele dingen zou ik dus met uw slotconclusies kunnen meegaan, ware het niet, dat mij te veel in 't oog sprong, dat u zeer veel beweert, wat wel mogelijk waar kan zijn, maar dat er aan uw manier van aantoonen heel wat ontbreekt.

D.

(Zie vervolg Tweede Bijvoegsel.)

TWEEDE BIJVOEGSEL

behoorende tot het STUDENTEN-WEEKBLAD

van DONDERDAG 17 MAART 1904.

VERBETERING.

In het vorige Studenten-Weekblad staat (Hollands rechtsgevoel, blz. 170): „In 1901 waren in Ned.-Indië blijkens „de Kol. jaarcijfers in exploitatie 1915 K.M. d. i. 10 K. M. „per 10000 □ K. M.”

Dit moet zijn:

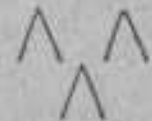
In 1901 waren er in Ned.-Indië blijkens de Kol. jaarcijfers in exploitatie 2227½ K.M. (1915 op Java, 312½ op Sumatra) d. i. 11,64 K.M. per 10000 □ K.M.

De conclusie blijft evenwel volkomen dezelfde. J.

Een Parallel.

Het zij ons vergund enkele opmerkingen te maken aangaande het parallelisme van den heer Ti. Ik ben het volkomen met hem eens, dat de meerdimensionale wiskunde reden van bestaan heeft, hoewel ik niet inzie hoe men een dergelijke „hypothese” kan vergelijken met de zwaartekracht, waarvan althans het bestaan wetenschappelijk zeker is. Maar dit doet er nu aan de kwestie weinig toe. Mijn bezwaar bestaat in hoofdzaak in de verklaring van de spiritistische en fakir-kunstjes.¹⁾ Zeker Sirih-spuwen, steenengooien e. m. d. gaat opperbest. Maar er gebeurt nog veel meer. Leien met griffels er tusschen worden beschreven, de tafel verhaalt onbekende feiten, fakirs brengen dagen en maanden door in een doodkist, enz. Het komt me voor dat de meerdimensionale „ruimte” al heel weinig opheldering geven zal in deze kwesties. Meer dimensionale krachten zijn toch nog niet uitgedacht, dat zou wel wat dwaas worden. Bovendien meen ik nog te kunnen aantonen, dat de verklaring die Zöllner geeft van de toeren van het bekende Amerikaansche medium Slade ontoereikend is. Een kist is slechts daardoor gesloten, dat er naar de drie dimensies geen in- of uitgang is toegelaten; is er echter een 4e, 5e, etc. dimensie, dan behoeft deze niet gesloten te zijn in die ruimte en een lichaam zou ongestoord er uit kunnen ontwijken en er weer in terugkeeren. Zoo kon dan ook een knoop gelegd worden in een gesloten touw (Slade). Nu zou mijns inziens iedereen in staat moeten zijn de voorwerpen uit de kist te verwijderen, een knoop in het touw te leggen, enz. Want al zien we ook de 4e dimensie niet, en al kunnen we bijgevolg het kunststuk niet direkt daarvoor ten uitvoer brengen, dan zou toch een veelvuldig probeeren, lang schudden en draaien of zoo iets, het voorwerp in de richting van de 4e dimensie moeten brengen en het zou van zelf er uit vallen. Zelfs is een lang schudden overbodig. Immers het is duidelijk dat zoo er meer dimensies bestaan, deze oneindig groot in aantal zijn; drie van deze zijn dan gesloten, alle overige staan open en er zijn dus ontelbare gaatjes waardoor het ingesloten voorwerp ontwijken kan. Ja, wanneer deze voorstelling van Zöllner goed was, dan zou men moeite hebben iets af te sluiten. Want driedimensionale sluitingen waren dan als een groot wijdmazig net met dunne draden, waarin men tevergeefs iets zou wegsluiten.

Uw vergelijking met de platlanders was wel heel verleidelijk, maar ging even mank als alle vergelijkingen en kon hoogstens dit tot resultaat hebben, dat de praktische waarde der meer dimensionale ruimteleer verre werd overschat.

¹⁾ De heer Ti vergeve mij, onder wonderen versta ik totaal iets anders dan onverklaarbare verschijnselen. Daarom noem ik de onderhavige verschijnselen liever geen wonderen.

UIT DE STUDENTENPERS.

Minerva. De Minerva bevat deze week weer weinig belangrijks. Eerst komt er een berichtje over het uitzenden van juristen naar Ned. Indië; daarna een beoordeeling van Salomé; en dan komt er een stukje „Terreur” en het rechte, van denzelfden schrijver, C. S., die de Minerva-

lezers eenige weken geleden vergastte op het zoo uiterst onsympathieke stuk „de filosofie aan 't woord.” 't Is mogelijk, dat zijn stukje nu zeer interessante gedachten bevat; ook is het mogelijk, dat het overvloedig van wijze lessen en gulden woorden, en eindelijk bestaat er ook nog de kans, dat C. S. absoluut gelijk heeft in 't geen hij beweert, doch het is Hegeliaansche filosofie, die aan 't woord is, in extra-duisteren Bolland-stijl, en daarom is er heelemaal niets te begrijpen van wat C. S. beweert of bewijzen wil. Enkele uitlatingen doen den lezer vermoeden dat hij ermee aan het socialisme, wat hij zonder zichtbare reden, over zou willen doopen in Troelstraïsme, den genadeslag heeft toegebracht. Jammer voor hem, dat dat slechts voor ingewijden begrijpbaar is.

Frederik van Eeden teekent zeer terecht protest aan tegen de onheusche manier, waarop hij te Leiden behandeld is. Zooals men weet, had hij daar een lezing gehouden, doch verzocht er geen verslag van te maken. En niettegenstaande dit, verscheen er toch een verslag van, in een zeer onhebbelijke stijl gesteld, gemengd met allerlei hoonende opmerkingen, waaraan reeds dadelijk te bemerken was, dat zelfs het verslag een geheel verkeerde indruk van de lezing moest maken. Van Eeden schrijft dan ook, in zijn ingezonden stuk, dat het verslag van het begin tot 't eind onjuist is. „De verslaggever maakt er plompweg maar wat van, en is zeer duidelijk onder de invloed van partijdige motieven.”

't Is wel eigenaardig, dat die filosofen te Leiden allemaal zoo vreemd doen.

Uit Groningen:

De Lustrum-Commissie verzocht ons te willen mededeelen, dat de aanstaande feesten, ter viering van het 58ste Lustrum der Groninger Hoogeschool, gehouden zullen worden van 11—17 Juli 1904.

Propria Cures. Nog altijd houdt het „Bijzonder Onderwijs” te Amsterdam eenige pennen in beweging. C. is degene, die het bijzonder onderwijs onder zijn hoede neemt. Het beste onderwijs in zijn oogen, is dat, dat steunt op de dogma's der Kerk. „De Openbarings-waarheden nu zijn de wegwijzers of mijlpalen, die den weg der waarheid aangeven. Wijkt men daarvan af, dan zullen de zoo gevonden verklaringen eenmaal als schijnbaar waar erkend worden. Zoo vrees de Katholiek geen enkele wetenschappelijke uitkomst, zeker wetend dat Geloof en Ware Wetenschap nooit tegenstrijdig zijn”. Dit lijkt me wel eenigszins bout gesproken door dien Katholiek, die toch als waarschuwend voorbeeld Galilei voor oogen heeft. Ook de volgende conclusie is zeer vrijmoedig: „de geloovige neemt juist het feit der Openbaring aan, omdat de waarheid van dit feit hem op volkomen betrouwbare historische gronden gebleken is”. Dit zijn zoo echt van die zinnen, waarin men dadelijk het eigenaardige geloof van den Katholiek herkent, een geloof, wat aan hen zoo'n groote kracht schijnt te geven. maar wat een buitenstaander niet vatten kan.

Verder beweert C. ook nog, dat het dogma: het bestaan van God strijdt tegen geen rationeele waarheid, door iedereen na voldoende studie in te zien en te begrijpen is. Terecht antwoordt A.S. daarop, dat het dan toch wel zonderling is, dat juist het gros der studiemannen dat als gepostuleerd verwerpen.

Zooals men ziet is 't debat nogal afgeweken van 't bijzonder onderwijs, en het debat is nu ook gesloten.

Verder bevat de P. C. de verschillende gewone rubrieken en besprekingen van tooneelstukken en hoeken.

D.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

Interacademiale Voetbal-Bond.

Uitslag van den wedstrijd Amsterdam—Leiden op Donderdag 10 Maart: Leiden wint met 8—1. Het ranglijstje heeft geen verandering ondergaan:

	gesp.	gew.	gel.	verl.	pt.	voor.	tegen.	gemidd.
Delft	2	2	—	—	4	13	2	2
Leiden	3	2	—	1	4	12	7	1.33
Amsterdam	3	—	—	3	—	5	21	—

De eerstvolgende wedstrijd zal zijn tusschen Delft en Leiden.

„A P O L L O”.

Algemeene Vergadering op Vrijdag 18 Maart, des middags ten 4 ure, in Zaal 4 der Polytechnische School.

Punten van behandeling:

- I. Ontwerp nieuwe Wet, bevattende o. a. contributie-verhooging.
- II. Verificatie-verslag.

Het Bestuur van „WILLIAM FROUDE” is als volgt samengesteld:

J. J. PENNING,	President.
KORTLANDT,	Secretaris.
VAN VESSEM,	Penningmeester.

A G E N D A.

DELFT.

Dinsdag 22 Maart. Schouwburg Stads Doelen. Haarlemsch Tooneel: „Schakels”; 7½ uur.

DEN HAAG.

Vrijdag 18 Maart. Ned. Tooneel: „De macht van het verleden”; 8 uur.

Zaterdag 19 Maart. Schouwburg. Amstel's tooneelgezelsch.: „Klein Elsje”; 2 uur.

Zondag 20 Maart. Gebouw voor K. en W. Bronggeest-ensemble: „Salome”; 2 uur.

Gebouw voor K. en W. Ned. tooneelgezelschap: „Een berucht proces”; 8 uur.

Diligentia: Voordrachtenmatinee v. Willem Royaards; 2 u. Schouwburg. Voordrachtenmiddag van Henri de Vries; „Brand in de Jonge Jan”; 2 uur.

Donderdag 24 Maart. Diligentia: Schörg-kwartet; 8 uur.

ROTTERDAM.

Vrijdag 18 Maart. Tivoli-Schouwburg. Nederl. tooneel: „Domheidsmacht”; 8 uur.

Groote Schouwburg: „Maria Theresia”; 8 uur.

CORRESPONDENTIE.

Aan FOLRAX en A. C. Wegens plaatsgebrek moeten uw stukken tot de volgende week blijven liggen.

RED.

ADVERTENTIEN.

REPETEEREN

Mech. Technologie.

Franco brieven, onder n°. 3248s-w, aan het Bureau van dit Blad.

Dr. A. TOXOPEUS,

OUDE DELFT 224.

Repeteeren:
Wiskunde, Mechanica, Physica.

Te koop aangeboden:

een Motorfiets,

F. N., model 1903, uitstekend onderhouden en van verschillende verbeteringen voorzien.

Brieven, onder n°. 3247s-w, aan het Bureau van dit Blad.

REPETEEREN.

Differentiaal- en Integraal-rekening.
Analytische Meetkunde.

B₁ en B₂.

I. A. ROMKES,

Civiel-Ingénieur.

Hypolitusbuurt 47.

Delftsche Limonade Siroop.

Ondergeteekende beveelt zich beleefd aan voor de levering dezer Siroopen. Prijs per flesch f 0,75. Per 6 flesschen franco door geheel Nederland.

Aanbevelend, **W. DE HOOGH,**
Oude Delft 115, Delft.

Diës Natalis.

J. KALF, firma Wed. E. N. DAVIDSON,
Costumier,

Amsterd. Veerkade 24, 's GRAVENHAGE.

Groote keuze van COSTUUMS in alle genres en typen.

BILLIJKE HUURPRIJZEN.

Café-Restaurant HOTEL CENTRAL.

Levering van Déjeuners. Dinners, Soupers, Koude en Warme Schotels.

Uitstekende gelegenheid om te Dineeren ook bij abonnement.

Verschillende appartementen voor Vergaderingen.

Pilsener Urquell. Franziskaner Leistbräu.

G. M. VAN DE SEIJP Hz., Cuisinier.